

М. М. Ігнатенко,

д. е. н., професор, завідувач кафедри економіки, Університет Григорія Сковороди в Переяславі
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-8626-4624>

Л. Ю. Леваєва,

к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки, Університет Григорія Сковороди в Переяславі
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-9569-585X>

А. О. Заболотний,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-8160-9462>

DOI: 10.32702/2306-6814.2024.21.74

МЕХАНІЗМИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ В АГРАРНІ ПІДПРИЄМСТВА УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

М. Ihnatenko,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Economics,
Hryhorii Skovoroda University of Pereiaslav

L. Levieva,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economics,
Hryhorii Skovoroda University of Pereiaslav

A. Zabolotnij,

Student of the third (educational and scientific) level of higher education,
Hryhorii Skovoroda University of Pereiaslav

MECHANISMS AND TOOLS FOR IMPLEMENTING INNOVATIONS IN AGRICULTURAL ENTERPRISES OF UKRAINE IN MODERN CONDITIONS

Встановлено, що інновації в сучасних умовах конкурентного середовища та загострення конкуренції на аграрних ринках, безпрецедентних руйнувань, небезпек, загроз і втрат війни в Україні і одним з провідних джерел та можливостей підвищення ефективності й конкурентоспроможності аграрних підприємств. Тому метою статті є встановлення форм, інструментів і механізмів впровадження інновацій та обґрунтування їх гармонійного використання з метою підвищення їх ефектів. Адже вони мають найбільший вплив на швидкість впровадження інновацій, їх окупність, доступність, економічність, прибутковість. Використання тих або інших форм інновації керується принципом доцільності. Інструменти впровадження поділяються на фінансові, управлінські, технологічні. Вони відповідають за реалізацію різноманітних завдань та функцій у процесі впровадження або в інноваційному процесі та використовуються у механізмах забезпечення інновацій — організаційно-економічному, інноваційно-інвестиційному, мотиваційному, інституційному. Як правило, вони використовуються в сукупності, повністю або частково. При цьому інструменти та механізми у сучасних умовах цифрової економіки також постійно удосконалюються та стають інноваційними. Це стосується цифрових та онлайн-інструментів технологічного, фінансового, управлінського спрямування.

Innovations in the current conditions of development of agricultural enterprises in Ukraine are one of the leading components of their potential, efficiency, and competitiveness. This is due to the growing demands of the competitive environment on business entities and the need to address them, on the one hand, and the opportunities of scientific and technological progress and new technological modes of the digital economy to increase productivity, profitability and prosperity, on the other. Therefore, mechanisms and tools for implementing innovations in agricultural enterprises are critical for their development and adaptation to modern challenges. The article establishes that innovations in the current competitive environment and intensification of competition in agricultural markets, unprecedented destruction, dangers, threats and losses of the war in Ukraine are one of the leading sources and opportunities for improving the efficiency and competitiveness of agricultural enterprises. Therefore, the purpose of the article is to identify the forms, tools and mechanisms for introducing innovations and to justify their harmonious use in order to increase their effects. After all, they have the greatest impact on the speed of innovation, its payback, accessibility, efficiency, and profitability. The use of certain forms of innovation is guided by the principle of expediency. Implementation tools are divided into financial, managerial, and technological. They are responsible for the implementation of various tasks and functions in the implementation process or in the innovation process and are used in the mechanisms of innovation support — organizational and economic, innovation and investment, motivational, institutional. Understanding and using these mechanisms allows agricultural enterprises not only to survive in the face of changes in the digital economy, unprecedented threats, losses and risks of war, but also to carry out expanded reproduction by introducing new innovative products and technologies and approaches to their activities. In the process of applying certain mechanisms, appropriate tools, methodologies and methods are used, which are also innovative — digital, online platforms, virtual tools, etc. They are developing rapidly alongside innovations at the level of higher technological modes.

Ключові слова: аграрні підприємства, інновації, проекти, інструменти, методи, цифровізація, загрози, втрати, ефективність, конкурентоспроможність, управління.

Key words: agricultural enterprises, innovations, projects, tools, methods, digitalization, threats, losses, efficiency, competitiveness, management.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Інновації в аграрному секторі мають багатогранний вплив на рослинництво, тваринництво, матеріально-технічне забезпечення, логістику, маркетинг та управлінські процеси. Вони не лише підвищують продуктивність і якість продукції, але й сприяють сталому розвитку аграрного сектору та стійкому розвитку аграрних підприємств. Ці зміни позитивно впливають на економіку регіонів, забезпечують кращі умови життя для місцевих громад, покращують доступність якісних сільськогосподарських продуктів для споживачів. Інновації в аграрних підприємствах також можуть суттєво змінити теоретичні й практичні підходи до бізнес-процесів і ведення господарства; підвищення продуктивності й ефективності діяльності; якості продукції та конкурентоспроможного розвитку. Тому розуміння різних видів і форм, інструментів, методів та механізмів їх впровадження є необхідним і безумовно важливим для досягнення успіху в сучасному аграрному секторі. Кожна форма, інструмент, механізм має свої унікальні харак-

теристики, але всі вони працюють на досягнення спільної мети — забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств у швидко змінюваному ринковому середовищі та у світі.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Інновації в аграрних підприємствах є предметом постійних досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців принаймні останніх 50 років. Інтерес до них значно зріс у XXI ст. з розвитком цифрової економіки. У працях М.І. Грицаєнка, М.М. Ігнатенка, Т.В. Карадобрі, Н.В. Кириченко, Л.О., Мармуль, Н.С. Танклевської, О.П. Радченко, І.А. Романюк, О.Г. Шпикуляка, Л.М. Щуревича були розглянуті методології і методики ідентифікації та оцінки інновацій; управління ними; інноваційний процес; розробка бізнес планів; обґрунтування механізмів та інструментів впровадження тощо. Однак саме на рівні інструментів та механізмів також відбуваються кардинальні інноваційні перетворення. Тому ці

зміни потребують нового осмислення та поглиблених досліджень з метою їх розкриття та використання, врахування як можливих переваг, так і можливих недоліків.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є поглиблення розуміння змісту та купності форм, інструментів і механізмів впровадження інновацій в аграрних підприємствах, встановлення особливостей їх впливу та сфер використання, що, в свою чергу, сприятиме зниженню ризиків, втрат та загроз і підвищенню ефективності інновацій та зростанню їх ролі у підвищенні конкурентоспроможності агробізнесу.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Впровадження інновацій у аграрному секторі залежить від багатьох чинників, які можна класифікувати на чинники внутрішнього та зовнішнього середовища господарювання. Вони мають особливості впливу на інноваційний процес та по-різному проявляються. Так, внутрішнє середовище господарювання включає всі чинники, що безпосередньо впливають на діяльність аграрних підприємств. До них відносяться організаційна структура; наявні ресурси; спеціалізація і диверсифікація діяльності; ринкові позиції, рівень конкурентоспроможності та інноваційності; корпоративна культура, внутрішні процеси та комунікації; соціальні та екологічні пріоритети.

Внутрішнє середовище може бути як сприятливим, так і обмежувальним для впровадження інновацій [1, с. 81]. Наприклад, якщо підприємство має закриту культуру, відсутність нової інформації про можливі сценарії розвитку, недостатні ініціативи, — це може уповільнити прийняття нових ідей. Зовнішнє середовище включає зовнішні фактори, які можуть впливати на підприємство, такі як економічна ситуація, політична стабільність, законодавчі зміни, ринкові тренди. Зовнішнє середовище може створювати як можливості, так і загрози для інновацій. Наприклад, підтримка держави у вигляді субсидій може сприяти інноваціям, тоді як економічна криза може зменшити інвестиційні можливості.

Впровадження інновацій в аграрних підприємствах визначається багатьма чинниками, як внутрішніми, так і зовнішніми. Розуміння цих чинників та їх впливу на інноваційний процес є важливим для ефективного розвитку підприємств у складних умовах, особливо в умовах воєнних конфліктів. Аграрні підприємства повинні бути готові адаптуватися до змін, шукати нові можливості і, незважаючи на виклики, впроваджувати інновації для забезпечення сталого розвитку.

Основними організаційними формами впровадження інновацій в аграрних підприємствах є традиційні вже бізнес-плани й інноваційні проекти і відносно нові стартапи [2—5]. Бізнес-плани визначаються як тактичні й стратегічні документи, які окреслюють цілі, стратегії та фінансові прогнози підприємств. Бізнес-план може містити детальний опис нових інноваційних проектів і технологій, які планується впровадити. Вони допомагають залучати інвестиції, оскільки надають потенційним інвесторам чітке розуміння етапів впровадження інновацій; термінів їх окупності; необхідних інвестицій; при-

бутків та перспектив розвитку аграрних підприємств. Інноваційні проекти розуміються як конкретні ініціативи та розробки, які мають чіткі цілі, терміни виконання і бюджет.

Наприклад, впровадження системи автоматизованого управління полями може бути оформлене як інноваційний проект з детальним описом очікуваних результатів і витрат. Таким чином, в основі їх впровадження може використовуватися бізнес-план. Аграрні стартапи як документи не визначаються. Це нові підприємства, які орієнтуються на розробку і реалізацію інноваційних ідей у аграрному секторі. Стартапи часто намагаються впроваджувати революційні технології або нові бізнес-моделі. Наприклад, це може бути онлайн-платформа для з'єднання безпосередніх товаровиробників і споживачів. Переважно, вони залучають зовнішнє фінансування через механізми венчурного фінансування або краудфандингу.

Всі три форми організації впровадження інновацій мають спільні та відмінні риси. Так, їх спільною спільною метою є підвищення ефективності та конкурентоспроможності аграрних підприємств. Вони вимагають ретельного аналізу ринку, чіткої стратегії та планування, а також спрямовані на впровадження нововведень для досягнення економічних, соціальних та екологічних цілей. Відмінності стосуються методів представлення інновацій. Зокрема, бізнес-план є стратегічним документом, який фокусується на загальному розвитку аграрного підприємства. Він охоплює широкий перелік чинників та складників впровадження інновацій, включаючи фінанси, маркетинг і операційні стратегії. Інноваційні проекти — це конкретні ініціативи, які можуть бути частиною бізнес-плану, але фокусуються на реалізації конкретної технології або процесу [6, с. 45]. Вони мають чітко визначені етапи виконання та результативність. Не заперечуючи проти такого підходу, існує й протилежний — що в основі впровадження кожного інноваційного проекту має бути розроблений бізнес-план з обґрунтуванням економічної доцільності, визначенням термінів окупності і доходності та інших можливих ефектів.

Стартапи зазвичай є новими підприємствами, що реалізують інноваційні рішення і бізнес-моделі. Вони не обов'язково організаційно належать до аграрного сектору. Навпаки, переважно, це сфера IT, біотехнологій, молекулярної генетики, біофізики тощо. Стартапи, як правило, мають більш ризиковий підхід до ідей та розробки інновацій і націлені на швидкий ріст, на відміну від вже існуючих підприємств, які зазвичай більше зосереджуються на стійкому розвитку.

Крім форм організації, важливе значення в інноваційній діяльності аграрних підприємств, займають інструменти та механізми впровадження інновацій. Інструменти впровадження інновацій — це засоби і методи, які використовуються для реалізації нових ідей, технологій та процесів у діяльності підприємств [7, с. 79]. Вони допомагають організувати та спростити процес впровадження, а також підвищити його ефективність та належать до різних сфер аграрного господарювання. Так, провідне значення мають інструменти фінансування та інвестування інновацій. Це можуть бути різноманітні інвестиційні фонди; державні та інші субсидії;

національні та міжнародні гранти; венчурні капітали; кредитування для підтримки інноваційних форм. В останні роки набув популярності краудфандинг. Іншими словами, це залучення коштів від широкої спільноти для реалізації стартапів, інноваційних проєктів та бізнес-планів [8, с. 227].

Технологічні інструменти представлені програмним забезпеченням та платформами онлайн комунікацій. Вони самі по собі є інноваційними продуктами. Для управління інноваційними проєктами використовуються цифрові програми Asana, Trello. Вони дають можливість розробникам ефективно працювати в групах, структуруючи ті або інші завдання. Автоматизацію бізнес-процесів забезпечують ERP-системи. Інструменти для колективної роботи над проєктами також є Google Workspace або Microsoft Teams.

Для цифрового управління розробкою інноваційних проєктів розробляється проєктна методологія, де чітко визначені завдання розробників, принципи роботи, етапи й методи виконання й зміст документації. Методи цифрового управління представлені найбільш традиційним методом Waterfall. Він передбачає послідовне виконання завдань та дозволяє надавати розгорнуту документацію, однак визначити та виправити допущені раніше помилки можливо тільки на етапі завершення проєкту, що вимагає додаткових витрат часу і грошових коштів. Метод програмування та управління Agile та його варіації Scrum, Kanban, Scrumban дозволяють розробникам здійснювати корегування на будь-якому етапі роботи. Вони підійдуть у випадках, де в пріоритеті є швидкі розробки, але не ідеальні результати. Вони не передбачають жорстких дедлайнів та детальної документації.

Метод екстремального програмування або eXtreme Programming (XP) є пріоритетним, коли розробники працюють разом офлайн, а швидкий ефект досягається в результаті їх спільних зусиль. Метод критичного шляху або Critical path method полягає у встановленні та досягненні основних задач, які є основними для інноваційної розробки або проєкту. Визначення найдовшого терміну для виконання задач і буде критичним шляхом. Його варто використовувати для розробок складних проєктів, коли команда згідна працювати за чіткими правилами або алгоритмами [9, с. 258]. Також вітається гнучкий підхід до управління розробками інновацій. Він передбачає інтеграцію та гібриди методів, що дозволяє швидко адаптуватися до змін. Існують й інші ефективні методології та методи, наприклад, Lean management як методологія, що фокусується на зменшенні витрат і підвищенні ефективності шляхом усунення зайвих процесів.

Для впровадження інновацій, їх використання та управління в аграрних підприємствах потрібно мати інноваційних фахівців та рядових працівників, тобто використовувати кадрові інструменти. Тому важливе значення має насамперед їх інноваційна освіта та навчання у профільних вітчизняних та зарубіжних університетах, коледжах і закладах професійно-технічної освіти. До кадрових інструментів належать також постійні підвищення кваліфікації у формі тренінгів, семінарів, відряджень на передові інноваційні виробництва для навчання працівників новим технологіям і методам.

Для визначення необхідності в інноваціях аграрним підприємствам необхідно залучати маркетингові інструменти. Це дослідження ринку через аналіз споживачьких потреб та тенденцій для впровадження нових продуктів. Також це просування інновацій. Рекламні кампанії для підвищення обізнаності про нові продукти та технології. Важливе значення має інструмент дорадництва. З метою уніфікації, стандартизації та підвищення ефективності використання інструментів впровадження інновацій велике значення має їх класифікація [10, с. 96]. Вона може бути здійснена за функціональним призначенням: фінансові (інвестиції, гранти, кредити; технологічні: програмне забезпечення, обладнання); управлінські (методології, методи управління, бізнес-моделі). За рівнем використання — це інструменти, що використовуються всередині підприємства для покращення його організаційної структури, бізнес-процесів; на рівні галузі, регіону, національного господарства. За напрямками впровадження відповідно до специфіки інновацій інструменти їх впровадження поділяються на продуктові (впровадження у покращення продуктів) та процесні у покращення бізнес-процесів у т.ч. виробничих, реалізації, організаційних, управлінських.

Методи впровадження інновацій в аграрні підприємства охоплюють стратегічне планування, тобто розробку стратегій впровадження інновацій, які враховують ресурси, ризики та ринкові умови; дослідження та розробки (R&D) або вкладення в наукові дослідження та розробки нових технологій, що можуть бути впроваджені в продукти чи процеси [11, с. 148]. Також це пілотні проєкти як запуск обмежених тестових версій інноваційних продуктів або технологій для оцінки їх ефективності перед масштабуванням. Окремий метод представляє співпраця з університетами, науковими установами, стартапами або іншими підприємствами для залучення інновацій, знань або обміну знаннями та ресурсами. Велике значення має використання включення споживачів у процес розробки інноваційних продуктів та процесів через опитування, фокус-групи та тестування. Для впровадження інновацій в аграрні підприємства доцільно залучати методи адаптації існуючих рішень впровадження вже перевірених інновацій з інших галузей або ринків з урахуванням специфіки аграрного виробництва.

Наразі, інструменти та методи впровадження інновацій відіграють важливу роль у забезпеченні їх ефективності, отже, і значимості для конкурентоспроможності аграрних підприємств. Знання їх видів і класифікації дозволяє ефективно планувати та реалізовувати інноваційні проєкти, що в свою чергу сприяє сталому розвитку підприємств у сучасному світі. Однак їх використання має відбуватися у процесі та в структурі механізмів впровадження інновацій [12, с. 34]. Механізми впровадження інновацій в аграрних підприємствах — це складні системи, що забезпечують ефективну реалізацію нових ідей, технологій і процесів. Вони формують основу для адаптації підприємств до змінюваних умов ринку, підвищують продуктивність і конкурентоспроможність на основі інновацій у даному разі. Розглянемо детально основні механізми, їх визначення, пріоритети та переваги. Найбільш всеохоплюючим з них є організаційно-економічний механізм [13].

1. Організаційно-економічний механізм включає в себе різноманітні заходи та інструменти, що забезпечують ефективне управління інноваційними процесами. Це може бути як формалізоване управління, так і адаптивні моделі, які дозволяють швидко реагувати на зміни. Його пріоритетами та перевагами є: покращення ефективності управління, створення його чіткої структури, що сприяє оптимальному використанню ресурсів. Це включає планування, контроль, моніторинг і коригування інноваційних проєктів. Також це гнучкість та адаптивність, можливість швидко змінювати підходи в залежності від ринкових умов. Це важливо в аграрному секторі, де ситуація може змінюватися миттєво і постійно. Організаційно-економічний механізм сприяє співпраці між різними підрозділами аграрного підприємства, що підвищує загальну продуктивність. Наприклад, інтеграція інструментів маркетингу, виробництва та фінансів в єдиному організаційно-економічному механізмі забезпечує швидке впровадження інновацій.

2. Фінансово-інвестиційний механізм впровадження інновацій охоплює всі аспекти фінансування інноваційних проєктів, включаючи залучення інвестицій, управління фінансовими ресурсами та бюджетування. Він відповідає за залучення капіталів та інвестицій, а саме за доступ до зовнішнього фінансування, такого як гранти, кредити або венчурні інвестиції і є критично важливим для реалізації інноваційних проєктів. Він дозволяє аграрним підприємствам зменшити фінансові ризики. Тому важливими складниками фінансово-інвестиційного механізму впровадження інновацій є всебічна оцінка ризиків та фінансовий аналіз. Систематичний підхід до аналізу фінансових ризиків допомагає в ухваленні обґрунтованих рішень про інвестиції в нові технології. Наступним складником цього механізму є планування витрат і контроль за ними. Також це створення детальних бюджетів інноваційних проєктів, що дозволяє раціонально розподіляти ресурси та контролювати витрати на впровадження інновацій.

3. Мотиваційний механізм впровадження інновацій означає комплекс заходів, спрямованих на стимулювання працівників до активної участі в інноваційних процесах, включаючи матеріальне та нематеріальне заохочення. Залучення працівників до інноваційних проєктів через системи винагород, премії та визнання досягнень. Це може включати як фінансові бонуси, так і нематеріальні форми мотивації, такі як навчання та кар'єрний і особистісний розвиток. Стимулювання творчості та ініціативи сприяє створенню сприятливого середовища для генерації нових ідей і розробок. Заохочення пропозицій та участі працівників у розробці інноваційних рішень допомагає зменшити негативні реакції на впровадження нових технологій, що є важливим аспектом для успішної реалізації інновацій.

4. Інституційний механізм включає систему норм, правил, стандартів і організаційних структур, що регулюють процеси впровадження інновацій в аграрних підприємствах. Чіткі правила та процедури сприяють упорядкованості та організованості в процесі впровадження інновацій. Вони дозволяють уникнути або зменшити ймовірність помилок і затримок, додаткових витрат, ризиків корупції та інших. Також може здійснюватися інституційна підтримка інновацій через державні

програми, політики та регуляції, які можуть стимулювати або полегшувати їх впровадження. Інституційний механізм також передбачає створення платформ для співпраці між аграрними підприємствами, науковими установами, державними органами, іншими приватними підприємствами, юридичними й фізичними особами, громадськими організаціями, що знову ж таки дозволяє забезпечити доступ до нових знань, ідей та інновацій.

ВИСНОВКИ

Інновації в сучасних умовах розвитку аграрних підприємств в Україні є однією з провідних складових потенціалу їх діяльності, ефективності, конкурентоспроможності. Це пояснюється все зростаючими вимогами конкурентного середовища до суб'єктів господарювання і необхідністю їх вирішення з однієї сторони та можливостями науково-технічного прогресу і нових технологічних укладів цифрової економіки для підвищення продуктивності, прибутковості й процвітання — з іншої. Тому механізми та інструменти впровадження інновацій в аграрних підприємствах є критично важливими для їх розвитку й адаптації до сучасних викликів.

Організаційно-економічний, фінансово-інвестиційний, мотиваційний та інституційний механізми формують базу для реалізації інноваційних проєктів, сприяючи підвищенню ефективності, конкурентоспроможності та сталого розвитку аграрних підприємств. Розуміння і використання цих механізмів дозволяє аграрним підприємствам не лише виживати в умовах змін цифрової економіки, безпрецедентних загроз, втрат і ризиків війни, але й здійснювати розширене відтворення, впроваджуючи нові інноваційні продукти й технології та підходи у свою діяльність. У процесі задіяння тих або інших механізмів використовуються відповідні інструменти, методології й методи, які також є інноваційними — цифровими, онлайн-платформами, віртуальними інструментами тощо. Вони стрімко розвиваються поряд з інноваціями на рівні вищих технологічних укладів.

Література:

1. Радченко О.П., Карадобри Т.В. Стан і перспективи інноваційного розвитку в аграрному секторі економіки України. Економіка та управління національним господарством. 2019. Вип. 47-1. С. 79—82.
2. Ігнатенко М.М., Мармуль Л.О., Романюк І.А. Розвиток конкурентних стратегій підприємств в умовах глобалізації ринків. Економічний вісник університету. 2023. Вип. 57. С. 45—51.
3. Щуревич Л.М. Інноваційні перспективи в розвитку аграрного сектору в Україні. Інвестиції: практика та досвід. Серія "Державне управління". 2018. Вип. 10. С. 101—105.
4. Гуроров О.І. Інноваційна стратегія: значення, розробка, методи вибору. Вісник ХНАУ. Серія "Економічні науки". Харків, 2018. № 3. С. 307—319.
5. Зоргач А.М. Формування результативної системи управління інноваційно-інвестиційною діяльністю сільськогосподарських підприємств. Економіка АПК. 2015. № 8. С. 65—72.
6. Мармуль Л.О., Петренко В.С. Стратегічне позиціонування підприємств з іноземними інвестиціями в аг-

парній сфері економіки. Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу, 2017. № 4 (40). С. 43—48.

7. Волощук В., Богачик С. Механізми забезпечення інноваційного розвитку агропромислових підприємств. Підприємництво та інновації. № 9. 2019. С. 77—82.

8. Романюк І.А. Основні чинники та напрями інтенсифікації аграрного виробництва в сучасних умовах господарювання. Наукові праці ПДАА. Вип. 2 (11). Полтава: ПДАА. 2015. С. 225—230.

9. Шпикуляк О.Г., Грицаєнко М.І. Розвиток інноваційної діяльності в аграрній сфері: менеджмент та ефективність: монографія. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2016. 424 с.

10. Танклевська Н.С., Кириченко Н.В. Активізація та ефективність впровадження інновацій аграрними підприємствами: монографія. Херсон: Гринь Д. С., 2015. 216 с.

11. Ковтун В. А. Інноваційна стратегія розвитку аграрних підприємств. Фінпростір. 2020. № 3 (39). С. 142—153.

12. Ihnatenko M., Marmul L. Directions of implementation of innovations in agrarian enterprises of Ukraine. Vectors of competitive development of socioeconomic systems. 2020. Vol. 5 (31). P. 32—35.

13. Pakhucha E., Sievidova I., Babko N., Romaniuk I. et al. Investigating the impact of structural changes: the socio-economic security framework. European Journal of Sustainable Development. 2023, vol. 12, Is. 1, Pp. 180—198.

References:

1. Radchenko, O.P. and Karadobri, T.V. (2019), "The state and prospects of innovative development in the agrarian sector of the Ukrainian economy", *Ekonomika ta upravlinnia natsional'nym hospodarstvom*, vol. 47-1, pp. 79—82.

2. Ihnatenko, M.M. Marmul', L.O. and Romaniuk, I.A. (2023), "Development of competitive strategies of enterprises in the conditions of market globalization", *Ekonomichnyj visnyk universytetu*, vol. 57, pp. 45—51.

3. Schurevych, L.M. (2018), "Innovative prospects in the development of the agricultural sector in Ukraine", *Investytsii: praktyka ta dosvid. Seriia "Derzhavne upravlinnia"*, vol. 10, pp. 101—105.

4. Hutorov, O.I. (2018), "Innovation strategy: meaning, development, methods of choice", *Visnyk KhNAU, Seriia "Ekonomichni nauky"*, vol. 3, pp. 307—319.

5. Zorhach, A.M. (2015), "Formation of an effective system of management of innovation and investment activity of agricultural enterprises", *Ekonomika APK*, vol. 8, pp. 65—72.

6. Marmul', L.O. and Petrenko, V.S. (2017), "Strategic positioning of enterprises with foreign investments in the agrarian sector of the economy", *Visnyk Berdians'koho universytetu menedzhmentu i biznesu*, vol. 4 (40), pp. 43—48.

7. Voloschuk, V. and Bohachyk, S. (2019), "Mechanisms for ensuring the innovative development of agro-industrial enterprises", *Pidpriemnytstvo ta innovatsii*, vol. 9, pp. 77—82.

8. Romaniuk, I.A. (2015), "The main factors and directions of intensification of agricultural production in modern economic conditions", *Naukovi pratsi PDAA*, vol. 2 (11), pp. 225—230.

9. Shpykuliak, O.H. and Hrytsaienko, M.I. (2016), *Rozvytok innovatsijnoi diial'nosti v ahrarnij sferi: menedzhment ta efektyvnist'* [Development of innovative activity in the agrarian sector: management and efficiency], OLDI-PLYuS, Kherson, Ukraine.

10. Tanklevs'ka, N.S. and Kyrychenko, N.V. (2015), *Aktyvizatsiia ta efektyvnist' vprovadzhenia innovatsij ahrarnymy pidpriemstvamy* [Activation and efficiency of innovation implementation by agricultural enterprises], Hrin' D. S., Kherson, Ukraine.

11. Kovtun, V.A. (2020), "Innovative strategy of development of agrarian enterprises", *Finprostir*, vol. 3 (39), pp. 142—153.

12. Ihnatenko, M. and Marmul, L. (2020), "Directions of implementation of innovations in agrarian enterprises of Ukraine", *Vectors of competitive development of socioeconomic systems*, vol. 5 (31), pp. 32—35.

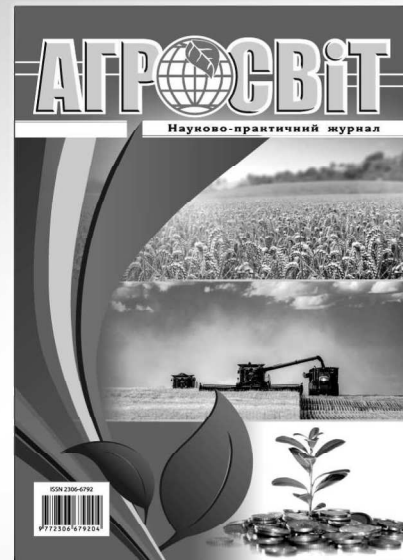
13. Pakhucha, E. Sievidova, I. Babko, N. and Romaniuk, I. (2023), "Investigating the impact of structural changes: the socio-economic security framework", *European Journal of Sustainable Development*, vol. 12, no. 1, pp. 180—198.

Стаття надійшла до редакції 29.10.2024 р.

АГРОСВІТ

<https://nauka.com.ua>

Передплатний індекс: 23847

Виходить 24 рази на рік

**Журнал включено до переліку
наукових фахових видань України
з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)**

Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292